Cristina TUDOR
(Universitatea de Vest
din Timişoara)

Organizarea Bisericii Ortodoxe Române din Banat în perioada comunistă

Abstract: (*Organization of the Romanian Orthodox Church in Banat County During the Communist Period*) The study captures and analyzes aspects related to the Orthodox religious life of the Banat region during the communist period. In the context of the establishment of the communist regime, religious life in Romania has inevitably undergone major transformations, as this regime has proved to be loaded with terror and deprivation of liberty, lack of transparency and oppression. During the communist period, in Banat, Orthodox religious life had a new form of existence through the establishment of the Banat Metropolitanate in 1947. This achievement was attributed to the communist government led by Petru Groza. In 1947, the Episcopate of Timişoara, founded in 1939, was raised to the rank of Archdiocese, and in the same year, the Banat Metropolitanate was established. On October 26, 1947, the first Metropolitan Dr. Vasile Lăzărescu was named. The second Metropolitan of Banat in the Communist era was Dr. Nicolae Corneanu, elected in 1962 after the forced removal of Vasile Lăzărescu. During the communist period, more precisely in 1949, the Episcopate of Caransebeş was abolished, being merged with the Archdiocese of Timişoara. The study focuses on highlighting the most important moments in the work carried out by the Romanian Orthodox Church in Banat.

Keywords: *Romanian Orthodox Church*, *communism*, *The Banat Metropolitanate*, *Vasile Lăzărescu*, *Archdiocese of Timişoara and Caransebeş*

Rezumat: Studiul surprinde şi analizează aspecte legate de viaţa religioasă ortodoxă a spaţiului bănăţean în perioada comunistă. În contextul instaurării regimului comunist, viaţa religioasă din România a suferit inevitabil însemnate transformări, în condiţiile în care acest regim s-a dovedit a fi încărcat de teroare şi privare de libertate, de lipsă de transparenţă şi de opresiune. În perioada comunistă, în Banat, viaţa religioasă ortodoxă a cunoscut o nouă formă de existenţă, prin înfiinţarea Mitropoliei Banatului, în anul 1947. Această realizare a fost atribuită guvernului comunist condus de Petru Groza. În 1947, Episcopia Timişoarei, înfiinţată în 1939, a fost ridicată la rang de Arhiepiscopie, urmând ca în acelaşi an să fie înfiinţată şi Mitropolia Banatului. La 26 octombrie 1947 a fost numit primul mitropolit, dr. Vasile Lăzărescu. Al doilea mitropolit al Banatului din perioada comunistă a fost dr. Nicolae Corneanu, ales în 1962, după înlăturarea forţată a lui Vasile Lăzărescu. În perioada comunistă, mai exact în anul 1949, a fost desfiinţată Episcopia Caransebeşului, fiind contopită cu Arhiepiscopia Timişoarei. Studiul se axează pe evidenţierea celor mai importante momente din activitatea desfăşurată de Biserica Ortodoxă Română din Banat.

Cuvinte-cheie: *Biserica Ortodoxă Română*, *comunism*, *Mitropolia Banatului*, *Vasile Lăzărescu*, *Arhiepiscopia Timişoarei şi Caransebeşului*

În perioada comunistă, Biserica Ortodoxă Română şi cultele religioase recunoscute şi-au desfăşurat activitatea în strânsă relaţie cu legile interne ale ţării. Avându-se în vedere noul cadru legislativ creat după instaurarea regimului comunist,

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

cultele religioase şi-au adoptat legi şi regulamente de organizare şi funcţionare, în conformitate cu legile ţării, ce aveau să stea la baza tuturor activităţilor desfăşurate de ele. Legile elaborate de cultele religioase intrau în legalitate şi se aplicau după ce erau aprobate de anumite organisme de conducere ale Statului comunist. Legislaţia adoptată la nivel politic, începând cu anul 1948, urmărea subordonarea vieţii religioase şi limitarea atribuţiilor cultelor atât în relaţia cu enoriaşii, precum şi în cea cu autorităţile comuniste. După 1948 s-a încercat insistent impunerea unui control sever asupra tuturor activităţilor desfăşurate de cultele religioase. Instaurarea comunismului a determinat schimbări majore la nivelul vieţii religioase, cultele suscitând un interes major în rândul noilor autorităţi, care s-au arătat preocupate permanent de menţinerea acestora în sfera lor de influenţă. Regimul comunist nu putea concepe şi nici nu intenţiona să permită existenţa unei Biserici libere, controlul politic urmând să devină definitoriu în relaţia cultelor religioase cu Statul. În acest sens, a început un amplu proces de excludere din rândul cultelor religioase a acelor persoane percepute ca fiind ostile regimului, intenţia autorităţilor era de a se înconjura doar de persoane fidele regimului, care împărtăşeau şi susţineau ideologia comunistă, care transmiteau mesajul politic şi, mai ales, care nu se abăteau de la aplicarea dispoziţiilor politice.

Imediat după instaurarea comunismului, Biserica Ortodoxă Română a fost orientată spre Biserica Ortodoxă Rusă, cea din urmă fiind prezentată ca *sora cea mare din Răsărit*. BOR a intrat pe făgaşul unor mari transformări, avându-se în vedere modelul sovietic, multe cu implicaţii negative asupra vieţii religioase. Au fost limitate prerogativele Patriarhiei prin crearea Uniunii Preoţilor Democraţi, o organizaţie comunistă politică ce avea rolul de a contrabalansa puterile decizionale ale Patriarhului şi ale Sfântului Sinod. Din rândul acestei organizaţii a făcut parte preotul Constantin Burducea, ce avea să devină ministru al Cultelor. După preluarea puterii politice, pentru a putea controla mai uşor viaţa religioasă, a fost reorganizat Ministerul Cultelor după model sovietic, crescându-i atribuţiile în relaţia cu cultele religioase (Păiușan, Ciuceanu 2001, 18).

Mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu, susţinea că instaurarea comunismului în România a avut efecte negative asupra vieţii religioase. În ceea ce priveşte BOR, fostul mitropolit al Banatului a afirmat că aceasta era considerată un „pericol major datorită numărului mare de aderenţi”. Nicolae Corneanu aducea în discuţie şi faptul, care este deja bine cunoscut, că mulţi episcopi, preoţi sau monahi au fost înlăturaţi din rândul Bisericii, deoarece nu mai corespundeau noilor cerinţe impuse de regimul comunist (Corneanu 2008, 103). Aceştia au fost consideraţi reacţionari sau *duşmani ai regimului*, intrând în dizgraţia conducerii comuniste, fiind astfel excluşi din viaţa bisericească. Cei mai mulţi dintre preoţi au fost consideraţi ca fiind o piedică în calea regimului comunist.

În acest sens, mulţi preoţi şi ierarhi bisericeşti, acuzaţi ca fiind foşti legionari, susţinători ai regalităţii, reacţionari, manişti, desemnându-i pe simpatizanţii lui Iuliu Maniu, adversari ai regimului, potrivnici liniei guvernului sau doar posibili suspecţi de reacţii *antidemocratice* au fost scoşi din serviciul religios, unii fiind chiar arestaţi

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

(Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Timiş - în continuare SJANT, dosar 161/1947, f. 2). În astfel de cazuri, preoţii au fost excluşi sau condamnaţi la ani grei de închisoare, pe baza unor acuze false, în urma unor procese succinte, cu expuneri superficiale şi dovezi neconcludente. În anul 1948 s-a declanşat o puternică selecţie în rândul preoţilor, indiferent cărui cult îi aparţineau. În acest sens, autorităţile locale, însărcinate de la nivel central, au demarat o acţiune de caracterizare a preoţilor, prin care se analiza fiecare slujitor de biserică din punct de vedere politic, dacă aparţinea sau era apolitic, aici se semnala dacă preotul a făcut parte dintr-o grupare politică, chiar şi dacă a *simpatizat* vreodată cu vreun partid politic, profesional, moral şi în funcţie de popularitatea de care se bucura în rândul enoriaşilor (SJANT, dosar 166/1948, f. 2). Din aceste fişe de caracterizare a preoţilor se excludeau, intenţionat, aspecte importante şi vitale pentru exercitarea calităţii de preot, devenite nesemnificative în viziunea noului regim, şi anume: dăruirea şi harul pe care îl aveau în practicarea meseriei, dragostea faţă de credinţă, devotamentul şi întreţinerea unei relaţii bune cu credincioşii. Deosebit de importantă a devenit orientarea politică, se urmărea menţinerea în rândul Bisericii doar a acelora care simpatizau cu noul regim. Averea preoţilor a constituit o pârghie importantă în încercarea autorităţilor de a elimina toate acele persoane ostile regimului, pe baza acesteia invocându-se diverse acuze. Indiferent că preotul era un bun credincios şi gospodar, dedicat menirii lui, dacă nu era pe placul regimului şi mai ales dacă nu îl susţinea, era trecut pe lista de persoane ce trebuiau transferate, excluse sau condamnate la închisoare, în funcţie de cât de gravă era interpretată a fi situaţia în care se afla preotul respectiv (SJANT, dosar 166/1948, f. 1).

Aceste abuzuri şi nedreptăţi s-au abătut asupra întregii societăţi, astfel de acte au fost săvârşite asupra tuturor persoanelor percepute ca fiind posibili *duşmani* ai regimului. Comunismul a aplicat aceleaşi reguli de fiecare dată, nu a făcut concesii, ideea era foarte clară: totul trebuia să fie controlat, căutându-se permanent să fie înlăturaţi toţi adversarii, răzvrătiţii sau neadaptaţii la noile reguli. Autorităţile comuniste au intervenit cu duritate şi teroare împotriva celor ce se împotriveau, s-a ajuns ca fiecare abuz, indiferent de natura sa, să îşi găsească o justificare. Regimul comunist s-a clădit pe învrăjbire şi ură, pe manipulare, represiune şi teroare. De exemplu, într-un număr al ziarului „Scânteia”, periodicul oficial al regimului, s-a afirmat:

> [...] În această perioadă s-a întărit şi s-a cimentat alianţa frăţească între proletariat şi ţărănimea muncitoare, alianţă a cărei forţă conducătoare este proletariatul. [...] Firește, aceasta nu le poate fi pe plac dușmanilor de clasă, capitaliștilor cărora li s-au naționalizat întreprinderile și băncile; moșierilor, al căror pământ a fost dat țăranilor; chiaburilor și cămătarilor care sug sângele și vlaga țărănimii sărace și mijlocașe; trădătorilor de patrie fascisto-legionari, aflați în solda serviciilor de spionaj imperialiste. (Scânteia 1949, 3).

Acest fragment denotă lupta acerbă a autorităţilor comuniste împotriva aşa-zişilor *duşmani ai poporului*. Propaganda politică sublinia mereu importanţa solidarităţii tuturor cetăţenilor împotriva celor care se opuneau *realizărilor regimului*

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

şi care nu doreau să se alinieze noilor directive şi reguli. Preoţii au fost angrenaţi în această luptă a regimului, afirmându-se că: „Înfierarea acestor duşmani ai poporului este datoria fiecărui cetăţean, inclusiv a slujitorilor tuturor cultelor, loiali şi cinstiţi faţă de Republica Populară Română [...].” (Scânteia 1949, 3).

Din rândul Bisericii, prin adoptarea unor acte normative prielnice înlăturării aşazişilor adversari politici, mulţi preoţi au fost obligaţi să se pensioneze, alţii, care au fost pe placul regimului, au fost menţinuţi şi după împlinirea vârstei de pensionare. În această privinţă, s-a lăsat loc de interpretări, preoţii ajungând să fie la bunul plac al unor organe decizionale. De exemplu, prin adresa nr. 3517/1952, Administraţia Patriarhală comunica, în şedinţa Sfântului Sinod, că s-a decis, cu privire la pensionarea preoţilor trecuţi de 60 de ani, că vor putea rămâne în funcţie în cazul în care Consiliul eparhial îi declara apţi profesional. Calitatea de apt sau inapt era acordată pe baza rapoartelor organelor de inspecţie şi control ale eparhiei. Preoţii puteau depune contestaţii la Consiliul Naţional Bisericesc în termen de 15 zile de la comunicarea deciziei luate. Hotărârea acestei ultime instituţii bisericeşti era definitivă. Preoţii şi diaconii ce împlineau 60 de ani puteau cere pensionarea, chiar dacă încă mai erau apţi pentru a îndeplini atribuţiile funcţiei (Mitropolia Banatului 1952, 61).

În urma implicării politicului în viaţa religioasă, în primii ani de comunism, au fost pensionaţi mulţi arhierei, concomitent fiind desfiinţate abuziv, prin decrete guvernamentale, mai multe eparhii (Rusu 2015, 119), decizii ce, la rândul lor, au dus la înlăturarea unor ierarhi bisericeşti.

În primii ani ai regimului comunist, preoţii au fost supuşi unui control politic rigid, dintr-o dată a căpătat noi valenţe apartenenţa politică, fiind condamnată orice participare anterioară la viaţa politică, chiar şi simpatizarea unor forţe politice, care pentru anul 1948 deveniseră istorie, fiind anihilată orice formă de opoziţie. Se încerca atragerea slujitorilor cultelor religioase de partea regimului, aceştia fiind constrânşi să susţină constant noua politică. Susţinerea necondiţionată a comunismului era percepută de autorităţi ca fiind o cale sigură de a se asigura desfăşurarea activităţii religioase în România.

Autorităţile comuniste au urmărit alinierea cultelor religioase recunoscute la noile direcţii trasate, în acest scop şi mai ales pentru a le ţine sub control, au impus restricţii asupra activităţii desfăşurate de acestea. Ministerul Cultelor a devenit organul ce intermedia relaţia cultelor cu Statul comunist. Imediat după preluarea puterii politice, comuniştii au lărgit prerogativele Ministerului Cultelor, pentru a se asigura că vor putea deţine controlul asupra tuturor situaţiilor existente în legătură cu acestea în avantajul Statului. Legile interne ale cultelor religioase au fost adaptate la schimbările politice petrecute în contextul instaurării comunismului, în concordanţă cu legile ţării. Regimul comunist a acordat atenţie BOR, deoarece a avut mereu convingerea că aceasta deţine o poziţie importantă în rândul oamenilor, majoritatea poporului român aparţinând acest cult.

Biserica Ortodoxă a deţinut, de-a lungul timpului, un rol important în istoria României, unii ierarhi ai cultelor religioase, în special ai BOR, au luat parte, cu

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

implicaţii majore, la evenimente marcante din istoria naţională a românilor. Pornind de la această premisă, comuniştii au conştientizat şi au ţinut cu tot dinadinsul să creeze o Biserică obedientă, subordonată vieţii politice, asigurându-şi astfel controlul asupra unei instituţii importante din viaţa românilor, prin intermediul căreia intenţionau să manipuleze mai uşor oamenii. Pe acest fond, autorităţile comuniste au declanşat o luptă împotriva tuturor celor potrivnici regimului, reuşind ca, prin propagandă, demagogie şi teroare, să creeze o stare de tensiune şi teamă în rândul Bisericii. În acest context, cultele religioase din România au fost cuprinse în vârtejul schimbărilor provocate de instaurarea comunismului, fiind supuse la grave forme de presiune din partea noilor instituţii create expres pentru a desfăşura o astfel de acţiune. Cu alte cuvinte, comunismul din România s-a desfăşurat conform tiparului şi ideologiei comunismului universal, în primii ani respectând şi aplicând cu stricteţe modelul comunist de factură stalinistă. Comunismul anilor 1948-1964 a răspuns fidel directivelor moscovite, autorităţile române căutând în permanenţă să îşi desfăşoare activitatea conform caracteristicilor definitorii ale acestui regim totalitar. Drept urmare, toate instituţiile care au continuat să îşi desfăşoare activitatea au fost constrânse să se alinieze noilor principii de factură totalitară. În ceea ce priveşte viaţa religioasă, relaţia cultelor cu regimul comunist s-a conturat în corelaţie cu aceste principii, existând o implicare directă din partea Statului în activităţile desfăşurate de acestea. În perioada comunistă, Biserica Ortodoxă Română a căutat să se conformeze la schimbările survenite odată cu trecerea la noul regim, încercând totuşi să identifice căi, în contextul politic existent, ce puteau să-i permită să rămână cât mai apropiată de nevoile oamenilor. BOR, prin ierarhii ei, a conştientizat că menţinerea distanţei faţă de viaţa politică era dificilă, aproape imposibilă. Imediat după preluarea puterii de către comunişti, BOR a fost reorganizată, atât administrativ, cât şi funcţional, fiind elaborate noi legi ce aveau să-i determine o nouă traiectorie. Legile politice au stat la baza legilor bisericeşti, adoptarea acestora în conformitate cu legile ţării nu avea să însemne că Biserica a scăpat de supravegherea inflexibilă a regimului.

Pentru a evita creşterea rezistenţei BOR împotriva noului regim instalat, Petru Groza a lansat ideea excluderii Bisericii din bugetul Statului. Fiind în preajma alegerilor din 19 noiembrie 1946, guvernul era îngrijorat de atitudinea preoţimii faţă de regimul democrat-popular, unii din clericii ortodocşi fiind simpatizanţi ai partidelor istorice. În perioada 1946-1947 au fost încadrate în lumea bisericească elemente susţinătoare ale noului regim în locul ierarhilor, determinaţi să se retragă, fiind inventate cauze legate de vârstă sau boală. Cei mai mulţi dintre cei excluşi se numărau printre opozanţii regimului, unii dintre aceştia au intrat în dizgraţia autorităţilor comuniste doar pentru că erau susţinători ai regalităţii sau ai partidelor politice. De asemenea, în momentul excluderii, unii clerici erau acuzaţi că au colaborat sau doar au simpatizat cu Mişcarea Legionară. Înainte de alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, în vara aceluiaşi an, au fost stabilite alegerile noilor episcopi, comuniştii urmărind să îşi asigure susţinerea politică din partea noilor ierarhi aleşi ai Bisericii

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

(Păiușan, Ciuceanu 2001, 19). De cele mai multe ori, conducerea BOR şi forurile de decizie ale acesteia au fost puse în faţa faptului împlinit.

Autorităţile comuniste erau interesate de menţinerea unor persoane neostile sau chiar a unor fervenţi susţinători, evitând astfel constituirea unor forme de rezistenţă împotriva noului regim. Presiunile şi implicarea politicului asupra vieţii bisericeşti s-au amplificat. Astfel că, la alegerile episcopilor pentru posturile vacante din vara anului 1946, lista candidaţilor a fost întocmită de către guvernul condus de Petru Groza şi a fost prezentată Patriarhului şi Sfântului Sinod în ajunul alegerilor, evitându-se apariţia unor modificări nedorite de linia politică. Aleşii bisericeşti erau confirmaţi de către Guvern, orice alt nume ce nu corespundea condiţiilor impuse era exclus, fiind învinuit de fapte închipuite, cel mai adesea legate de legături politice anterioare anului 1946, de exemplu că ar fi fost legionar, fascist sau element *antidemocratic*. Implicarea Guvernului în problemele interne ale Bisericii era, cu certitudine, o încercare de epurare a administraţiei bisericeşti de toţi aceia etichetaţi ca fiind împotriva regimului comunist, a transformărilor la care era supusă ţara şi a principiilor de factură comunistă. Persoanele însărcinate cu epurarea Bisericii erau, în general, cele agreate sau impuse de regim. Patriarhul Justinian Marina se număra printre ierarhii acceptaţi de regimul comunist, privit de ochii ageri ai regimului cu încredere, deoarece acesta era perceput ca fiind un puternic susţinător al luptei de clasă, declarându-se împotriva aşa-zişilor *duşmani* ai noii orânduiri din România (Păiușan, Ciuceanu 2001, 19). Istoriografia privind personalitatea lui Justinian Marina, denumit şi *Patriarhul roşu*, îl încadrează în rândul ierarhilor agreaţi de regimul comunist. La rându-i, în mai multe rânduri, Justinian Marina a declarat că susţine regimul nou instalat, scrieri recente atribuie acestei atitudini dorinţa de a salva Biserica şi de a asigura continuitatea vieţii bisericeşti ortodoxe în vremuri tulburi. În acest sens, preotul Constantin Tudosă avea să afirme:

> […] prima grijă a patriarhului Justinian Marina a fost să găsească acel echilibru care să justifice existenţa unei Biserici în cadrul unui regim declarat ateist. În acest scop, el s-a folosit de propaganda regimului în domeniu. Patriarhul a adoptat limbajul propagandiştilor comunişti, astfel încât ei să creadă că Biserica Ortodoxă şi-a asumat ideile lor, însă în acelaşi timp, s-a raportat permanent la valorile eterne ale credinţei creştine, astfel încât ele să fie mereu prezente în propovăduirea Bisericii şi în atenţia preoţilor şi credincioşilor. Predicile «programate» ţinute de Justinian de-a lungul timpului prezintă un evident echilibru între cele două aspecte: atât grija ca învăţătura Bisericii să aibă continuitate şi să nu fie compromisă, cât şi preocuparea ca liderii comunişti să audă ceea ce voiau. (Tudosă 2016, 345).

Presa bisericească a vremii, constând în buletinele oficiale ale Patriarhiei sau Mitropoliilor, era încărcată de mesaje cu conţinut politic. BOR a ales să convieţuiască alături de regimul comunist, asumându-şi linia politică. În urma acestui compromis, BOR a putut să îşi desfăşoare activităţile. Declarativ, ierarhii Bisericii s-au arătat adepţi ai ideologiei comuniste, în realitate, aceştia au fost conştienţi că doar convingând partidul de susţinerea lor pot obţine avantaje pentru viaţa religioasă. Justinian Marina,

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

condamnat pentru relaţia pe care a întreţinut-o cu regimul comunist, se pare că a protejat rezistenţa anticomunistă (Păiușan, Ciuceanu 2001, 19). În notele Securităţii se arăta că „Justinian se supune la cererile regimului politic, dar el se apără în faţa acestuia tendenţios, că nu poate realiza totul din ceea ce i se cere pentru motivul că întâmpină rezistenţa Sinodului, ceea ce este absolut fals.” (Păiușan, Ciuceanu 2001, 27).

Din informările Securităţii reiese teama autorităţilor de a izbucni revolte masive în cazul desfiinţării BOR, precizându-se: „ […] desfiinţarea BOR nu s-a întreprins, deoarece evaluarea reacţiei în rândul credincioşilor «fanatici» indica o posibilă mişcare socială, greu de stăpânit.” (Păiușan, Ciuceanu 2001, 28). Autorităţile au conştientizat că, datorită numărului mare de credincioşi şi a influenţei majore pe care Biserica Ortodoxă Română o avea în rândul românilor, majoritatea acestora fiind ortodocşi, nu o puteau desfiinţa. Autorităţile au ales să menţină BOR, precum şi alte culte religioase, căutând, în schimb, să le adapteze la realităţile vremii şi la cerinţele noului regim. Se vehicula tot mai frecvent că Biserica anterioară instaurării comunismului nu mai corespundea schimbărilor survenite în România şi că este nevoie de o nouă Biserică, care să se apropie tot mai mult de principiile socialiste. Se recunoştea importanţa Bisericii în cadrul comunităţii de-a lungul timpului, dar se sublinia că era imperios să fie transformată. De exemplu, în cadrul Monografiei comunei Fârdea, Traian P. Băbescu a afirmat:

> Dacă în trecut Biserica a avut un rol pozitiv în sensul condiţiilor istorice de atunci, când însăşi cultura avea un caracter mistic religios, umanist prin esenţă, astăzi realismul ştiinţific scoate la iveală adevăratul aspect al vieţii, prezentând tendinţele negativiste şi retrograde de care se serveşte religia în era cosmică, ca o frână spre progres. (SJANT, dosar nr. 644/1969, f. 45).

Regimul totalitar de extremă stângă manifestat în România anilor 1945-1989 a încercat, prin acţiunile sale, să discrediteze cultele religioase (Caravia, Constantinescu 1998, 8). Represiunea asupra acestora a fost puternică, urmărindu-se, mai ales prin infiltrarea unor persoane în rândul lor, excluderea tuturor elementelor considerate ostile regimului. Începând cu anul 1948 a fost declanşată o luptă aprigă împotriva vieţii religioase din România. Au fost desfiinţate şcolile confesionale, a fost desfiinţată Biserica Greco-Catolică, fiind o consecinţă directă a denunţării Concordatului cu Vaticanul, la 19 iulie 1948. Nu numai Biserica Greco-Catolică a avut de suferit, de exemplu, în cazul Bisericii Romano-Catolice, scaunele episcopale au fost reduse de la 6 la 2 episcopii. Şi în rândul BOR s-au înregistrat victime ale represiunii comuniste (Caravia, Constantinescu 1998, 11-12), atât în rândul preoţilor, cât şi al ierarhilor.

În anii 1950-1965 au fost închişi peste 500 de preoţi ortodocşi, unii dintre aceştia şi-au găsit sfârşitul la Canal sau în alte închisori comuniste (Munteanu 2014, 52). Preoţii suspectaţi de regim de atitudini anticomuniste erau supravegheaţi, fiind ţinuţi în trepte inferioare, iar copiii acestora nu erau admişi la facultate (Munteanu 2014, 51).

Deciziile politice trebuiau să fie îmbrăţişate şi de cultele religioase, acestea având obligaţia, nuanţată într-o îndatorire firească, să se plaseze de fiecare dată de

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

partea regimului. Anularea monarhiei şi a familiei regale, instaurarea regimului politic totalitar și desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice au fost considerate gesturi fireşti şi necesare pentru evoluţia, modernizarea, refacerea şi reconstruirea României. Referitor la desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, presa şi liderii comunişti şi chiar ai BOR insistau pe ideea de reîntregire a Bisericii Ortodoxe Române. Desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice a fost prezentată ca fiind rezultatul denunţării Concordatului de la Vatican, considerat a fi o umilire la adresa BOR şi a Statului român, deoarece a netezit implicarea unor foruri din exterior în decizii interne ale unei Biserici ce funcţiona pe teritoriul României. În realitate, relaţiile Bisericilor Catolice din România cu Vaticanul se legau strict de aspecte religioase, neexistând implicaţii politice ce ar fi putut leza Statul în vreun fel sau care să afecteze integritatea naţională. Urmarea imediată a desfiinţării Bisericii Greco-Catolice a fost revenirea credincioşilor de rit greco-catolic în rândul Bisericii Ortodoxe (Lugojan 1954, 6). Presa politică caracteriza desfiinţarea Bisericii greco-catolice ca fiind un *exemplu de respectare a libertăţii religioase* (Scânteia 1949, 3), atribuindu-i acestui eveniment împlinirea voinţei credincioşilor greco-catolici.

Teoretic, comunismul şi-a asumat să asigure progresul, susţinerea şi dezvoltarea armonioasă a vieţii religioase din România. Monarhia a fost în permanenţă criticată şi învinuită că a menţinut regresul asupra vieţii religioase din România, promovând un sistem de inegalităţi, deoarece a oferit privilegii doar anumitor culte religioase.

Aparent, regimul de democraţie populară a determinat instaurarea unei libertăţi totale a cultelor religioase. Preluarea întregii puteri politice de către comunişti a atras după sine impunerea de restricţii asupra vieţii religioase, redobândirea sau chiar obţinerea de drepturi şi libertăţi pentru cultele religioase existau doar la nivel declarativ. Constituţiile comuniste au instaurat teoretic libertatea conştiinţei şi de credinţă, în realitate, prin intermediul lor şi al legislaţiei elaborate în baza lor, s-a impus controlul asupra tuturor domeniilor de activitate.

În perioada comunistă, viaţa religioasă ortodoxă din Banat a parcurs noi etape ale existenţei sale, fiind reactivat centrul religios ortodox în jurul oraşului Timişoara, eveniment ce semnifica împlinirea dorinţei de secole a unei părţi a românilor bănăţeni. Înființarea Mitropoliei Banatului, în prima parte a secolului al XX-lea, cu reședința la Timişoara, a fost umbrită totuşi de schimbările survenite în contextul adoptării legislaţiei comuniste cu privire la viaţa religioasă, şi anume Decretul nr. 177/1948 pentru regimul general al cultelor religioase, în urma căruia au fost reduse centrele religioase din România, pentru că nu se întrunea numărul minim de credincioşi care erau necesari pentru existența fiecărei eparhii. În acest context, a fost desfiinţată Episcopia Caransebeşului, care, asemenea Timişoarei, reprezenta un centru vechi pentru ortodoxia românească bănăţeană. Dispariţia acestei episcopii avea să afecteze spiritualitatea şi tradiţia creştin-ortodoxă din spaţiul Banatului. Concomitent cu desfiinţarea Episcopiei Caransebeşului, care fusese trecută uşor cu vederea, deoarece părea a fi o decizie firească, autorităţile comuniste îşi arogau meritul de a fi întemeiat Mitropolia Banatului şi de a fi ridicat Episcopia Timişoarei

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

la rangul de Arhiepiscopie, paşi decisivi în împlinirea unui ţel de secole al românilor bănăţeni (Frunză, Ioniţă 2005, 19-20).

Înfiinţarea Mitropoliei Banatului a devenit realitate, proces desăvârşit prin parcurgerea mai multor etape, într-o primă fază a fost înfiinţată în anul 1939, prin decret regal, Episcopia Timişoarei. Întemeierea Mitropoliei Banatului în preajma preluării puterii totale de către comuniști le-a oferit autorităţilor comuniste posibilitatea de a-şi asuma împlinirea acestui deziderat național. Această idee se transmitea cu diferite ocazii, de exemplu, într-un articol de presă, se afirma: „Această înfăptuire măreaţă, Mitropolia Banatului – cheia de boltă a Ortodoxiei bănăţene – este unul din rezultatele transformărilor de adânci prefaceri sociale, realizate în ţara noastră, în urma cuceririlor democratice ale poporului nostru.” (Mitropolia Banatului 1957, 9).

Un pas important pentru reactivarea Mitropoliei Banatului l-a constituit memoriul credincioşilor din Banat adresat, la 15 iulie 1946, guvernului Petru Groza şi Sfântului Sinod.

În şedinţa din 24 aprilie 1947, membri ai Sfântului Sinod Permanent, în număr de 12, au dat curs cererilor repetate ale bănăţenilor privind ridicarea la rang de arhiepiscopie a Episcopiei Timişoarei (Suciu, Constantinescu 1980, 1028). Prin urmare, după acordul Sfântului Sinod pentru ridicarea Eparhiei Timişoarei la rang de arhiepiscopie, mai era nevoie doar de susţinerea acestui proiect de către clasa politică. În acest sens, Adunarea Deputaţilor, prezidată de Mihail Sadoveanu, a votat în şedinţa din 30 mai 1947 în unanimitate legea pentru ridicarea în rang bisericesc a centrului religios de la Timişoara, de la episcopie la arhiepiscopie (Suciu, Constantinescu 1980, 1027-1028). Ulterior, Legea nr. 195 din 7 iunie 1947, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 17 iunie 1947 (Monitorul Oficial 1947, 4870), a ridicat scaunul episcopal al Timişoarei la rangul de Arhiepiscopie (Suciu, Constantinescu 1980, 1027). În această nouă situaţie creată, mai era necesar un singur pas până la înfiinţarea Mitropoliei Banatului. În acest sens, Adunarea Deputaţilor, în şedinţa din 19 septembrie 1947, a votat în unanimitate pentru realizarea acestui deziderat. Astfel că prin Legea nr. 325, publicată în Monitorul Oficial nr. 223, partea I, din 27 septembrie 1947, s-a reuşit restaurarea Mitropoliei Banatului, cu sediul la Timişoara (Mitropolia Banatului 1958, 13).

Numirea ca mitropolit a lui Vasile Lăzărescu a fost confirmată, la 11 octombrie 1947, pe baza înaltului decret regal nr. 2006/1947 (Suciu, Constantinescu 1980, 1031). Întronizarea a avut loc la 26 octombrie 1947 în catedrala ortodoxă din Timişoara.

Statutul de organizare şi funcţionare al BOR din februarie 1949 atribuia Mitropoliei Banatului următoarea componenţă: Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, cu reședința la Timişoara, și Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, cu reședința la Arad, incluzând județele Timiș-Torontal, Severin, Caraș, Arad și Hunedoara (Biserica Ortodoxă Română 1949, 4).

După retragerea forţată a mitropolitului Vasile Lăzărescu, la 1 ianuarie 1961, Sfântul Sinod l-a numit pe mitropolitul Firmilian al Olteniei locţiitor de mitropolit, până la alegerea unui nou mitropolit al Banatului. Colegiul Electoral Bisericesc s-a întrunit,

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

pentru alegerea noului Arhiepiscop al Timişoarei şi Caransebeşului şi Mitropolit al Banatului, pe 17 februarie 1962, în cadrul Palatului Patriarhal. Cu această ocazie, au participat şi membrii Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Timişoarei şi Caransebeşului. Nicolae Corneanu, episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, a fost ales în funcţia de Mitropolit al Banatului, urmând să deţină şi funcţia de arhiepiscop al Timişoarei şi Caransebeşului (Suciu 1977, 243).

Instaurarea comunismului şi schimbările survenite după 23 august 1944 au fost resimţite de ierarhii, preoţii şi călugării Bisericii Ortodoxe Române. Biserica Ortodoxă Română din Banat s-a consolidat ca centru religios în perioada comunistă, fiind puse bazele instituţiilor eparhiale, ale protopopiatelor şi parohiilor. De asemenea, în această perioadă au fost zidite, reparate, restaurate şi consolidate un număr însemnat de lăcaşuri de culte. Au fost construite şi pictate noi biserici. În Banat, autorităţile bisericeşti au urmărit restaurarea cu precădere a lăcaşurilor de cult, declarate monumente istorice. S-au construit case parohiale şi aşezăminte călugăreşti. Tot în perioada comunistă s-a restructurat învăţământul teologic din Banat.

Biserica Ortodoxă Română din România, inclusiv Biserica Ortodoxă din Banat, au cunoscut noi forme ale existenţei lor în perioada comunistă, schimbările survenite la nivel politic s-au reflectat şi asupra activităţii bisericeşti ortodoxe bănăţene.

Referințe bibliografice

Fonduri arhivistice

Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Timiş. 1947. *Fond Prefectura Judeţului Timiş-Torontal*. Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Timiş. 1948. *Fond Prefectura Judeţului Timiş-Torontal*.

Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Timiş. 1968. *Fond Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Timiş*.

Articole

Lugojan, V. T. 1954. *Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal şi Banat în Regimul de Democraţie Populară*, în „Mitropolia Banatului", nr. 8-10. Timişoara: Editura Mitropoliei Banatului.

***. 1947. *Legea nr. 195 pentru înălţarea scaunului episcopal ortodox român al Timişoarei la rangul de scaun arhiepiscopal*, în „Monitorul Oficial", nr. 135/17 iunie 1947, anul CXV, partea I a.

***. 1949. *În chestiunea libertăţii religioase*, în „Scânteia", seria III, anul XVIII, nr. 1357.

***. 1949. *Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 1-2, Bucureşti.

***. 1952. *Comunicat*, în „Mitropolia Banatului", anul II, nr. 7-9. Timişoara: Editura Mitropoliei Banatului.

***. 1957. *Mitropolia Banatului – măreaţa ctitorie a regimului de democraţie populară*, în „Mitropolia Banatului", anul VII, nr. 10-12. Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara.

***. 1958. *Obişnuitul mitropolit al Timişorii*, în „Mitropolia Banatului", anul VIII, nr. 7-8-9. Timișoara: Editura Mitropoliei Banatului.

Bibliografie generală

Caravia, Paul, Constantinescu, Virgiliu, Stănescu, Flori. 1998. *Biserica întemniţată. România 1944-1989*. Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului.

Corneanu, Nicolae. 2008. *Pentru mai binele obştesc*. Timişoara: Editura Învierea.

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)

Lemeni, Adrian (coord.), Frunză, Florin, Ioniță, Ștefan. 2005. *Viaţa religioasă din România*. Volum publicat sub egida Ministerului Culturii şi Cultelor – Secretariatul de Stat pentru Culte. Bucureşti: Editura Paideia.
Muntean, Vasile. 2014. *Monografia Arhiepiscopiei Timişoarei – din 1918 până în zilele noastre*, vol. II. Timișoara: Editura Învierea.
Păiuşan, Cristina, Ciuceanu, Radu. 2001. *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945-1958*, vol. I. Bucureşti: Editura Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului.
Rusu, Nicolae. 2015. *Repere istorice în dezvoltarea relaţiilor dintre Stat şi Biserică la români*. Sibiu: Editura Andreiana.
Suciu, I. D. 1977. *Monografia Mitropoliei Banatului*. Timişoara: Editura Mitropoliei Banatului.
Suciu, I. D., Constantinescu, Radu. 1980. *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II. Timişoara: Editura Mitropoliei Banatului.
Tudosă, Constantin. 2016. *Patriarhul Justinian Marina 1948-1977*. Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun.

BDD-A31487 © 2020 Jatepress
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:17:07 UTC)